

**S. Jakobielski, W. Godlewski, S.
Medeksza, K. Polaczek, M.
Steinborn, Z. Doliński**

Stara Dongola

Informator Archeologiczny : badania 14, 286-288

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wcześniej na stanowisku neolitycznym w Kadero, są niewątpliwie częścią rozleglejszego cmentarzyska mieszkańców osady neolitycznej. Wydaje się, że odkrycie to może wskazywać na pełnienie przez centralną część pagórka w Kadero funkcji zarówno kraalu /w porze wylewu, i deszczowej/ jak i miejsca pochówku /stałego? /.

STARA DONGOLA

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badaniami kierował dr Stefan Jakobielski /autor sprawozdania/ w ekspedycji wzięli udział dr Włodzimierz Godlewski, dr inż. arch. Stanisław Medeksza, mgr K. Polaczek, mgr M. Steinborn /tylko sezon XIII/, mgr Z. Doliński /tylko sezon XIV/. Finansowała Stacja AŚ UW. Trzynasty /listopad-grudzień 1978/ i czternasty /styczeń-luty 1980/ sezon badań. Miasto średniowieczne /VII-XIV w. /.

W obu kampaniach kontynuowano wykopaliska na przedmieściach stolicy chrześcijańskiej Nubii i w części północnej kompleksu zabudowy mieszkalnej. Przebadano część zachodnią Domu A. W domu tym wyróżniono dwa okresy budowy. Wschodnią część budynku, wśród pomieszczeń której wyróżniono m.in. łazienkę z basenami i piecem do ogrzewania wody przewodzonej systemem rur ceramicznych wbudowanych w ściany, była badana w poprzednich sezonach prac /1976 oraz styczniu i lutym 1978/. Odkryto wtedy zespół malowideł ściennych z początku IX w. o wielkiej wartości ikonograficznej dla malarstwa nubijskiego.

Część zachodnia domu wzniesiona z cegły suszonej i posadowiona na skale, składała się z szeregu pomieszczeń o charakterze mieszkalnym /A.7 - A.11/, niegdyś przekrytych sklepieniami beczkowymi, z których pozostały tylko resztki. Wejście do rozbudowanego domu A prowadziło od zachodu do kwadratowego westibulu, a stamtąd do pomieszczeń przylegających doń od północy, wschodu i południa. Prace objęły również wąski korytarz biegnący wzdłuż budynku po stronie południowej. Wskazuje on ślady licznych przebudów, istnieją tu m.in. dwa kolejne ciągi schodów prowadzących na wyższy poziom w części wschodniej. Nie jest wykluczone, że korytarz ten pełnił rolę ulicy. Częściowo przebadano też obszar na zachód od Domu A stanowiący rodzaj gospodarczego podwórca ograniczonego ścianami dostawionymi do murów domu.

Drugie podwórzec gospodarcze znajdował się po wschodniej stronie domu /pomieszczenie A.12, dawniej pasaż AB/. Uzupełniające badania w tym miejscu dotyczyły wczesnego okresu użytkowania dzie-

dzińca i pieca do ogrzewania wody w łazience. Stwierdzono tu ponadto piece do wypieku chleba, wielokrotnie przebudowywane. Do wschodniej ściany podwórca dobudowano Dom B, przebadany częściowo w sezonie XIV.

W skład Domu B wchodziła wydłużona sala B.5 /8 x 3 m/ oraz trzy pomieszczenia usytuowane prostopadle do niej /B.1 - B.3/ i połączone z nią niskimi arkadowymi przejściami. Ten układ pomieszczeń jest odwzorowaniem wschodniej części Domu A. Ściany Domu B zachowane obecnie do wysokości około 1,60 m zostały zbudowane z cegły suszonej i były posadowione na skale. Podłogę stanowiła polepa mułowa. Pomieszczenia były przekryte sklepieniami beczkowymi a ich wnętrza wyprawione zaprawą mułową i wielokrotnie bielone. Z charakterystycznych cech wnętrza wymienić należy urządzenie kuchni /B.3/, gdzie w części zachodniej wydzielono szyb kominowy na całej szerokości pomieszczenia. Wewnętrzna ścianę komina wyróżniał specjalny wątek muru umożliwiający łatwe wykonywanie w nim kolejnych otworów, przez które stopniowo użytkowano komin. Ustalono 4 zasadnicze poziomy użytkowe z wyposażeniem wnętrza zawierającym m.in. naczynia zasobowe i kuchenne. Stwierdzono liczne przebudowy zmieniające stopniowo układ komunikacyjny wnętrza domu.

Na podstawie badań materiału ceramicznego ustalono okres budowy Domu B na około X wiek. W tym także okresie dostawiono do starszej /VIII w./, wschodniej części Domu A pomieszczenia zachodnie. Przez pewien okres oba domy tworzyły jeden kompleks mieszkalny. Użytkowano go jeszcze w XIII w. W wieku XIV uległ on stopniowemu opuszczeniu i zasypaniu, teren ten począł służyć wtedy jako miejsce na liczne jamy zasobowe.

Odsłonięta w Domu A dekoracja malarska, którą uważano za wyjątkową w architekturze mieszkalnej Nubii, była jak wydaje się znacznie częściej stosowana. W Domu B odkryto około 50 fragmentów malowanych tynków pochodzących z kompozycji figuralnych małych rozmiarów /około 0,50 m wys./ w tym z przedstawienia Eparcha w typowej koronie zdobionej parą rogów. O powszechności sztuki malarskiej na tym terenie zdają się świadczyć odkryte w Domu B małe kamienne pojemniki z przygotowaną do malowania farbą czerwoną oraz grudki barwnika żółtego.

W XIV sezonie wznowiono prace w dwu-kondygnacyjnej budowli reprezentacyjnej, której główne pomieszczenie na piętrze /uważane obecnie za salę koronacyjną chrześcijańskich królów Dongoli/ zostało zamienione na meczet w r.1317, czynny aż do r.1969. Badania na tym stanowisku prowadził dr Włodzimierz Godlewski. Na parterze budowli prace miały charakter sondażowy i pozwoliły wyjaśnić ostatecznie problem dostępu z zewnątrz do dolnej kondygnacji budynku przez zabudowane później, szerokie arkadowe wejścia od strony północnej wiodące do poprzecznych korytarzy, jak również układ komunikacyjny pomiędzy pomieszczeniami w tej partii budowli. Znalaziono dowody licznych przebudów z okresu chrześcijańskiego.

Prace na terenie klatki schodowej wiodącej na piętro oraz na piętrze ograniczono do przeprowadzenia niewielkich odkrywek w ścianach. Powiodło się ustalić istnienie trzech warstw malowideł ściennych przedzielonych jedynie warstewkami pociągów. Malowidła te są poważnie zniszczone przez późniejsze otynkowania z czasów arabskich. Kompozycje z późniejszej warstwy /XI-XII w./ odkryte na klatce schodowej przedstawiają świętych rycerzy w postaci stojącej i na koniu.

Wykonano dokumentację architektoniczną dla górnej kondygnacji i częściową inwentaryzację resztek malowideł widocznych w głównej sali. Tu w czasie prac oczyszczających w posadzce znaleziono arabską inskrypcję upamiętniającą prace konserwatorskie przedsięwzięte w budynku przez Ahmeda Hilmi z ed-Debba, zastępcę namiestnika okręgu, datowaną na r.Hidżry 1325, tj. 1907/8 r.

SYRIA

PALMYRA
Obóz Dioklecjana

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badania prowadził doc.dr hab. Michał Gawlikowski. Finansuje Stacja AŚ UW. Dwudziesty drugi sezon badań. Zachodnia dzielnica miasta.

Prace wykopaliskowe objęły północną część zachodniej dzielnicy Palmyry, znanej jako Obóz Dioklecjana. Badany teren mieści się pomiędzy temenosem świątyni Allat oraz budowlą principiiów rzymskiego obozu od strony południowej, a murem obronnym obozu od strony północnej. Liczy on około 100 m długości ze wschodu na zachód, zaś szerokość waha się od 60 m na zachodzie, gdzie granicę badań wyznacza stok wzgórza, do 90 m na wschodzie, wzdłuż ulicy biegnącej przed fasadą sanktuarium Allat. Celem badań było ustalenie sposobu wykorzystania tego obszaru w ramach obozu Dioklecjana /około 300 n.e./, a także przed jego założeniem. Odpowiedź na to pytanie ma zasadnicze znaczenie dla zrozumienia topografii dzielnicy i określenia jej charakteru.

Ulica przecinająca teren obozu z południa na północ /via principalis/ została odsłonięta na znacznej długości podczas wcześniejszych sezonów. Od zachodu przylega do niej sanktuarium Allat i otwiera się brama tego zespołu powstałego w I wieku n.e. Dalej ku północy odsłonięto w sezonie 1979 fragment tejże ulicy wraz z fundamentami portyków biegnących po obu jej stronach. Sektor ten został rozszerzony w celu ustalenia charakteru zabudowy wzdłuż ulicy. Jednocześnie odkopano także sektor mierzący 18 m na 7 m, bezpośrednio przy narożniku północno-wschodnim temenosu, po tej samej stronie ulicy. Choć oba sektory nie stykają się ze sobą, wyniki uzupełniają się nawzajem i pozwalają określić rodzaj zabudowy.